

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 31. decembra 1862.

Predpisi,

kako naj ravnajo gosposke, zdravniki in pa župani o živinskih kugah.

(Konec.)

Kaj naj stori gosposka za varstvo ljudi in živine.

Največ je o nalezljivih živinskih kugah na tem ležeče, kar stori gosposka za varstvo zdravja ljudi in živine, ker se kugi samo na to vižo meja postavi, da se dalje ne razširja in po mogočnosti kmalo zatreti more.

Dasiravno se to, kako se gosposkine naredbe izgotovljajo po kugi, po tem ravná, kakor je kuga bolj ali manj nalezljiva, in to ravnanje ni povsod enako, spadajo tû sem vendar nekatere naprave, ktere se morajo, dasiravno ne pri vsaki kugi enako, vendar vpeljati, in te naprave so sledeče:

Zdrava živina se mora od bolne ločiti.

O nalezljivi kugi naj se zdrava od bolne živine vselej in sicer tako loči, da se zdrava iz okuženih hlevov spravi, v njih pa samo bolna ostane. Zdrava živina naj se potem v druge prazne hleve ali pa staje postavi in ondi naj jo posebni pòsli, kteri s posli bolne živine nič v dotiko ne pridejo, krmijo in opravljajo. Poleti in v lepem vremenu sme zdrava živina tudi pod milim nebom ostati, toda tukaj je paziti, da je živina vsake škodljivosti, kolikor je moč, obvarovana in prav glešana.

Ako je nalezljiva kuga v kakem kraji zlo razširjena, je dostikrat treba tako imenovane hleve za kugo napraviti, da se mnogoterim priložnostim za zatrosenje kuge po mogočnosti v okom pride. Za to se odloči kaka šupa itd., ktera je od kraja nekoliko bolj oddaljena, ali pa naj se napravi kako tako poslopje, in vsa očitno bolna živina tistega kraja naj se spravi tje; tû jo opravljajo in če je treba tudi ozdravljajo posebni pòsli, kteri se ne smejo z drugimi prebivavci prav nič pečati.

Tudi živinčeta, ktere so bile z bolnimi v enem hlevu, in se tedaj misliti more, da so že okužene, dasiravno so po videzu zdrave, se morajo iz hleva spraviti in ali v zunaj kraja narejene staje (hleve za kontumacijo) razdeliti ali pa v lepem vremenu pod milim nebom pustiti, in sicer po 5 do 10 glav vkupaj.

Prepovedano je, živino dokupovati in prodajati.

Ojstro je prepovedano, bolno živino sploh tujim ali v tistem kraju ne stanujočim mešetarjem prodajati, in o časih zavoljo kuge nevarnih ni nikomur dopuščeno, svojo živino prodajati ali za prodaj pobijati, če ni bila pred ogledana.

Živina ne sme več na pašo hoditi.

V krajih, kjer je živinska kuga, je treba kolikor moč varovati, da živina skupaj ne zahaja. Zavoljo tega morajo očitno bolna živina, in tiste živinčeta, od kterih se misli, da so okužene, v hlevih zaprte ostati, in pa prepovedati se mora tudi, po videzu zdravo živino na gmajno in skupaj na vodo goniti, ker bi se primeriti utegnilo, da bi se živina od družih bolnih živinčet kuge navzela in tako kuga razširila.

Ojstro ojstro je paziti, da psi, prešiči in domača pe-

rutnina se šviga okrog v krajih, v kterih je nalezljiva živinska kuga, ker se tako dostikrat lahko zgodí, da se kuga zatrosi. Dokler kuga trpi, naj bodo tedaj take živali domá zaprte.

Kužni kraj naj se zaprè.

O zlo zlo nalezljivih živinskih boleznih (zlasti o goveji kugi) v kakem kraju, naj se tudi zaukaže, tisti kraj popolnoma zapreti. Kadar se to zgodí, naj se prebivavcom ojstro zapové, samo v hudi hudi sili v bližnje soseske hoditi, svoje otroke tje v šolo pošiljati ali v sosedne cerkve k službi Božji hoditi. Tuja živina se ne sme skozi okuženi kraj goniti in o času goveje kuge se sme samo s konji skoz-nj voziti.

Da se kuga v okolico ne zatrosi, je treba, zlasti o goveji kugi, kjer se v kraj ali iz kraja pride, tablo postaviti, na kateri je razločno zapisano, da je v kraju živinska kuga, in zanesljivi čuvaji naj skrbé, da se meso, kože, rogovi, živinski odpadki, slama itd. iz okuženega kraja ne vozijo.

Sejmi ne smejo biti.

Kakor so v okuženih krajih samih sejmi celi čas živinske kuge ojstro prepovedani, veljá to o času nalezljivih bolezen tudi za okolico tacega kraja, in kadar je tako, ne sme tri ure na dalječ okoli okuženega kraja nikjer živinsk sejm biti. Ravno tako se ne smejo prebivavci z živino iz okuženega kraja preseljevati.

Gospodarske skušnje.

(Poduk, kako živino pametno krmiti in napajati.) 1. Pred vsakim krmenjem (futranjem) se morajo jasli in gare čisto osnažiti in iz njih vsi ostanki pobrati. 2. Živini se ne sme nikoli preobilo klaje navaliti, da je živina ne zameče, ovoha in oslini, ker potem se sogreje in neokusna postane, pa se živini priskuti. 3. Naj se ji pred druga klaja ne poklada, dokler ni prve vse pojedla. 4. Če se je živina od težkega dela ali prenaglega teka jako pregrela, ne pokladaj ji še vroči klaje, ampak še le, ko se je do dobrega učuhnila in ohladila, čez 1 ali čez 2 uri. 5. Po vsakem krmenji naj se ji nekoliko časa pokoja dá; posebno potrebno je to za živino, ktera prežvekuje, ker ji je prežvekovanje ravno tako potrebno kakor klaja, zato potrebuje tudi svoj čas. Če pa ni mogoče vprežnih volov po klaji pri pokoji nekoliko časa pustiti, goni jih od začetka prav zložno. 6. Živine ne smeš nikoli dolgo žejne puščati, ampak napajati se mora že med krmenjem, kakor tudi po krmenji; in sicer saj konje po trikrat, prežvekovavno živino pa po dvakrat na dan. 7. Tako živino, ktera naglo in obilo vode pije, zadržuj, da bo le prenehoma pila, da se naenkrat preveč vode ne navleče. 8. Ne napajaj živine nikoli, ko se je krme nažrla, ktera napenja in vetrove dela, ampak nekoliko časa pozneje in o prenehljajih. 9. Ne napajaj živine, ki je solí dobila, koj po nji, preveč bi se znala vode natrombati, kar ji utegne škodovati, ali saj sol preveč zvođení. 10. Razgreti in žejni živini pomeči, preden jo napajaš, nekoliko klaje; če pa zastran žeje po nji ne sega,

daj, in nekoliko namočene ali pa vlažne krme, ali potresi vodo v posodi, iz ktere živinče pije, z otrobi ali pa sennim zdrobom, da se živinče tako naglo vode ne navleče.

Gospodarstvo, obrtnijstvo in trgovstvo na slovenski zemlji v starem času. *)

Če se današnje čase rado od tega govori, kako naj se kmetovanje, obrtnija in trževanje pospešuje med narodom, ne bo neprijetno pogledati v nekdanji čas, kako je takrat stalo s temi rečmi.

Slovenska zemlja zadeva v italijanske mejnike; ob kraji tedaj ima nekoliko bolj srečno lego, više pa je bolj gorata in mrzla, tedaj ne toliko rodovitna. Tako poodčitujejo tudi nekdanji zemljopisci to zemljo, ki se je takrat ločila v Istrijo, Norik in Panonijo. Krog Akvileje v lepi ravnini poleg Soče se je vidilo drevje v vrstah posajeno; vmes so bile trte preprežene in kviško speljane, tako, da se je vsa planjava vidila kot z venci ozaljšana. Blizu Trsta je rastlo drago vino pucinsko, ki ga je cesarica Julija, Avgustova zaročnica, toliko cenila, da tudi v Rimu je le takega rabila. Ob morskem kraji je zemlja rodila dobre sadove, zlasti je imela oljke in trte; tedaj je cesar Maksimin ob Soči toliko vinskih sedcev našel, da je iz njih most čez reko mogel narediti. Notranji kraji so bili bolj nerodovitni; vendar tudi v japonskih hribih je rastlo žito in proso.

Dalje v deželi noriški so bili griči, ki so se dali prav obdelovati in zopet doline, ki so bile dobro obdelane. Na panonskih ravninah se je rabilo drevo in kopača svoj čas, in lepo obsejana je bila zemlja; in srp se je zopet svoj čas brusil, in spravljal obilni sad.

Niže ob Savi in Dravi so bile solnčne gorice, in vinogradi so na njihovih stranéh se bolj ali manj gosto kazali. Pa tudi gojzdov se ni manjkalo nekdanj v teh deželah. Panonija je rodila dosti hrastja in želoda, julske in noriške planine so bile z gostimi logi zaraščene; pa tudi v primorji niso bile gole pečine; Istrijani in Liburnijani so imeli dosti lesa za svoje ladije; ob Timavu je stal lep log. Gojzdi in zraven lepi pašniki so dali tudi razno živino lepo rediti. Stari latinski pesnik Virgili vé zadosti prepevati od lepe živinice in veselih pastirjev, o visocih planinah, o noriških gričih in o pašnikih poleg Timava, nasproti pa tudi od hude živinske kuge, ki je zelene trate spraznila, in pastirje pregnala.

Pa stari stanovavec slovenske zemlje ni bil samo kmet in obdelovavec polja in goric; marsiktero drugačno delo in obrtnijo so znale njegove roke. Zemlja je hranjevala bogate zaklade v svojem krilu skrite. Noriške rudne jame so dajale železa, in njihove kovačije jekla, da neki stari pesnik primeroma daje: več je noriška zemlja dajala bogastva z obilnim železom, kakor španjski svet s svojo rumeno zlato rudo. Vendar tudi zlato se je dobivalo v noriških hribih; že blizu Akvileje se je nahajalo zlato posebno više pri Tavriških, ki so stanovali v bolj goratem Noriku. Ko so se tisti zlati rudniki našli, se je po pripovedi starega pisatelja, cena zlata po celi Italiji precej za tretji del ponzala. Tedaj se je denar iz zlata in družega blaga koval v Akvileji in Siscii, narejale so se mnogotere drage lepotine. Pa tudi kovačev za železo in jeklo se ni manjkalo, noriški meči so bili sloveči; društva kovačev so pisane na starih kamnih v Akvileji, Trstu in Celji.

Drugačna obrtnija se je tudi nahajala. Kako so naši predniki znali kamen obdelovati, zidati male in velike stavbe, o tem pričujejo mnogoteri kamnati spominki, ostanki mestnih ozidij, tempeljnov, gledišč in stolpov, bodi si v Akvileji, Trstu, Poli, Ljubljani, ali pri Celovcu, Celji, Ptujem in dalje. Dobro so znali tudi les obdelovati; liburnske ladije

so bile najhitreje za morje, za vino so imeli sode, ne mehov kakor drugod, in vozov tudi obilno za prevaževanje blaga; v Akvileji se na kamnih berejo društva lesarjev in og-ljarjev. Gline in ilovico so vedili tudi dobro rabiti; marsikteri ostanki skled, vrčev in loncov se nahajajo v starih razvalinah, velike in trdne opeke se kažejo v zidovih in vodotocih. Pa tudi tkanine raznega načina so se vedile v deželi napravljati; bere se v starih pisateljih o mnogobarvanih, z zlatom in srebrom pretkanih oblačilih.

Kar se tiče v zadnje trgovstva, je tudi o tistem zadosti pisano pri nekdanjih zgodovinarjih. Akvileja je bila poglavitno tržišče med talijanskimi in ilirskimi deželami; ponujala je silo reči, ki so se skupaj speljevale po rekah in cestah, trgovcom in brodarjem, ki so prišli po morji; zopet je z morja mnogotere reči dajala višim deželam potrebne, ki niso bile toliko bogate in rodovitne. Iz notranjih dežel je prihajala živina, kože, sir, osek, mёд, les, leséna posoda, planinsko zelišče, marmor, železo, jeklo, tudi sužnji; od morja se je prepeljavalo vino, olje, drage oblačilne lepotine.

Ceste so šle od Akvileje na vse strani, proti Italiji, čez Norik in Panonijo proti Donavi, poleg morja čez Istrijo in Dalmacijo proti izhodu. Na pr.: cesta je šla iz Akvileje za Sočo na Virun pri Celovcu in Norejo pod Judenburgom proti gornji Donavi; zopet čez julske planine ali Hrušico na Emono, sedanjo Ljubljano, in od ondod po eni strani na Celje in Petov ali Ptuj proti srednji Donavi, po drugi strani na Noviodun pri Krškem in Siscijo ali Sisek proti spodnji Donavi; dalje čez Trgeste ali Trst, Tarsatiko pri Reki, Senijo ali Senj dalje v Ilirijo. Nasproti so Primorci brodarili toliko, da so bili še pred prihodom Rimljanov sloveči kot dobri mornarji; po rekah pa, po Navportu ali Ljubljani in Savi, so se ladije vozile že veliko let pred rimskim gospodstvom; tisti nasledniki, ki so staro Emono zidali, so prišli po vodi na ta kraj.

Tako je stalo z gospodarstvom in trgovstvom na slovenski zemlji pred 2000 leti; in bi Slovenec sedanji čas ne hotel se gibati, in si na vsako stran pomagati, da bi zopet v boljši stan prišel?

Natoroznanske reči.

Burjava ali severna luč.

Glej! na svitu vsake zore
Boga sled zaznamvan je.

L. Toman.

Lepo prikazen smo ogledavali pred 14 dnevi na ponočnem nebu, ki ga je le malokdaj moč uživati pri nas. Bila je ta prikazen burjava ali severna luč („Nordlicht, turora borealis“), zato tako imenovana, ker se vidi v severnih krajih neba. Čeravno je ta ponočna zarja čisto naravna prikazen in že od nekdanj znana omikanim ljudem, jo vendar nevedno ljudstvo zapleta še dandanašnji v take vraže, da se pač očitno vidi, kako treba je prostemu ljudstvu podučjenja o natori in njenih prikaznih. Natora (narava) blaži srce in pelje naravnost k Stvarniku; zato je po pravici rekel sv. Anton puščavnik: „Moja knjiga je narava, ker v njej najde vselej Boga.“

Bilo je v nedeljo (14. dne t. m.) zvečer, in kakor je pri taki prikazni navadno, zlo jasno; veliko zvezd je migljalo na nebem oboku. Ravno sem občudoval te svetove — bilo je 48 minut čez deveto uro, ko zagledam v severu blišečo burjavo. Kmalu je nastal okroglej od zvezd θ , λ , μ in ζ „Herakla“ do srede zvezdja „lovskih psov“, čez η , ζ in ϵ „velikega voza ali borovža“ (Ursae majoris) s prav močno rudečico. Najlepša je bila prikazen 57 minut po devetih; svitli, beli žarki, 6 do 7 po številu, so plameneli kviško neki 10^0 čez obnebo (horizont) po celi dolgosti burjave od NNW—NNO. Teh je 1. pri η in ζ „vel. voza“, 2. pri θ „Bootis“ in α „Drakona“, 3. memo β „Bootis“ in ι „Drakona“, 4. do η „Drakona“, 5. pri ι „Herakla“, 6. pri η in ϵ

*) Za pokušnjo iz novega, v „Novicah“ unidan pohvaljenega „Domačega koledarja“.